Lausunto Eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle

Timo Miettinen, dosentti, akatemiatutkija
Eurooppa-tutkimuksen keskus
PL 42
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

Aika: torstai 13.3.2025 klo 12.00

Paikka: ulkoasiainvaliokunnan kokoushuone PFB 11, Pikkuparlamentti (sisäänkäynti: Arkadiankatu 3)

Asia: VNS 9/2024 vp Valtioneuvoston puolustusselonteko
https://www.eduskunta.fi/pdf/VNS+9/2024

Kiitän mahdollisuudesta kommentoida valtioneuvoston puolustusselontekoa.

Puolustusselonteko sijoittuu uuteen epävarmuuden aikaan. Se korostaa Venäjän hyökkäyksen Ukrainaan sekä Suomen tuoreen Nato-jäsenyyden vaikutuksia. Selonteossa käsitellään Suomen sitoutumista Naton yhteiseen puolustukseen, mukaan lukien puolustusjärjestelmän integrointi, osallistuminen liittokunnan pelotteeseen ja kansainvälinen harjoitustoiminta.

Asiakirja tarkastelee myös kansallisen puolustuskyvyn merkitystä. Se käsittelee sotilaallista valmiutta, asevelvollisuuden kehittämistä ja varautumista laaja-alaisiin turvallisuusuhkiin. Lisäksi siinä painotetaan yhteistyötä EU:n, pohjoismaiden ja muiden strategisten kumppaneiden kanssa. Selonteossa tunnistetaan kehittyvät uhkat kyber-, avaruus- ja informaatiotoimintaympäristöissä sekä tarve teknologiseen kehitykseen, puolustusteollisuuden vahvistamiseen ja kansainvälisiin kumppanuuksiin näiden uhkien torjumiseksi.

Selonteossa käydään läpi myös maailmanpolitiikan muuttuvia valtasuhteita, jotka vaikuttavat Suomen puolustuksen toimintaympäristöön. Erityisesti Yhdysvaltain presidentinvaalien tuloksen myötä Nato-politiikkaan ja transatlanttiseen turvallisuusyhteistyöhön kohdistuu uudenlaisia riskejä ja epävarmuuksia. Tämä edellyttää Suomelta jatkuvaa tilannekuvan ylläpitoa sekä monenkeskisten ja kahdenvälisten puolustussuhteiden vahvistamista.

Raportin tilannekuva maailmanpolitiikasta ja sen muuttuvista valtasuhteista voidaankin tiivistää seuraaviin lähtökohtiin:

- **Yhdysvallat** pyrkii säilyttämään johtoasemansa ja keskittyy Kiinan haastamaan globaalin tasapainoon. Se odottaa Euroopalta vahvempaa vastuunkantoa omasta turvallisuudestaan sekä tukea strategisessa kilpailussa.
- **Kiina** lisää vaikutusvaltaansa talouden, teknologian ja sotilaallisen kehityksen avulla. Se haastaa länsimaiden edut mm. vakoilulla, kauppapoliittisella painostuksella ja sotilaallisella modernisoinnilla.
- **Venäjä** on asemoinut itsensä lännen vastustajaksi ja syventänyt yhteistyötään Kiinan kanssa.
- **Euroopan unioni** pyrkii vahvistamaan asemaansa globaalina toimijana ja syventämään puolustusyhteistyötä vastauksena kiristyneeseen turvallisuusympäristöön.

Nostan esiin seuraavassa kolme kehityskulkua, jotka jäävät osittain selonteon ulkopuolelle. Näitä ovat:

- Moninapainen maailma ja demokratian tila
- Naton rooli ja Trumpin vaikutus
- EU puolustusunionina ja strategiset haasteet

1) Moninapainen maailma ja demokratian tila

Puolustusselonteon tilannekuva kansainvälisen järjestyksen pirstaleisuudesta on perusteltu. Elämme uutta moninapaisuuden aikaa, jossa valta jakautuu useille toimijoille kahden suurvallan sijaan. Moninapaisuuden nousu liitetään erityisesti Kiinan, Intian ja muiden nousevien talouksien vahvistumiseen. Sen instituutioista merkittävimpiä on pidetty esimerkiksi G20-ryhmää, joka on noussut perinteisen G7:n rinnalle.

Raportti analysoi poliittisia kulttuureja demokratian ja autoritarismin välisen vastakkainasettelun kautta. Vaikka jäsennys on sinänsä perusteltu, se sivuuttaa demokraattisten valtioiden **sisäpolitiikan** keskeisenä epävakauden lähteenä. Euroopan unionissa Unkarin (ja aiemmin myös Puolan) kaltaiset maat ovat toki läntisiä demokratioita, mutta niiden poliittiset kulttuurit ovat saaneet vuosien saatossa yhä autoritaarisempia piirteitä.

Kaikkein selkeimmin kehitys näkyy Donald Trumpin toisessa kaudessa. Myös Yhdysvaltojen osalta on syytä kysyä, ottaako raportti riittävästi huomioon Yhdysvaltain sisäpoliittisen kehityksen, jossa demokraattisen kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä ja liittovaltion tason tasapainottavia mekanismeja ollaan heikentämässä.

2) Naton rooli

Donald Trumpin Nato-politiikkaan liittyy useita riskejä, jotka voivat horjuttaa liittokunnan yhtenäisyyttä ja Euroopan turvallisuutta. Hänen toistuva vaatimuksensa siitä, että liittolaisten on maksettava enemmän puolustuksestaan, on jo aiemmin aiheuttanut jännitteitä. Nyt hän on asettanut kyseenalaiseksi Yhdysvaltojen sitoutumisen Naton puolustusvelvoitteisiin. Tämä voi heikentää pelotetta Venäjää vastaan ja rohkaista sen aggressiivista toimintaa, erityisesti Ukrainassa ja Itä-Euroopassa.

Lisäksi Trumpin epäilevä suhtautuminen Nato-liittolaisten luotettavuuteen voi rapauttaa transatlanttisia suhteita. Hänen ailahteleva politiikkansa voi lisätä epäluottamusta liittokunnan sisällä ja kannustaa Euroopan maita etsimään vaihtoehtoisia turvallisuusratkaisuja. Samaan aikaan Trumpin aiempi myötämielinen suhtautuminen Venäjän presidentti Vladimir Putiniin herättää huolta, sillä Putin näkee Naton suurimpana esteenä Venäjän vaikutusvallan laajentumiselle.

Trumpin mahdollinen haluttomuus puolustaa Nato-maita voi johtaa myös laajempaan epävarmuuteen Aasiassa, jossa liittolaiset, kuten Japani ja Etelä-Korea, ovat jo huolissaan Yhdysvaltojen sitoutumisesta alueelliseen turvallisuuteen. Kaiken kaikkiaan Trumpin epävarmat kannanotot voivat heikentää Natoa, lisätä globaalin turvallisuusympäristön epävakautta ja antaa tilaa sekä Venäjän että Kiinan vaikutusvallan kasvulle.

3) EU puolustusunionina

EU:n turvallisuusyhteisön roolia on pohdittu jo vuosikymmeniä, ja sen rakenteita on vahvistettu Maastrichtin (1992) ja Lissabonin (2008) sopimuksilla. Lissabonin sopimuksen myötä perustettu ulkopolitiikan korkean edustajan tehtävä on pyrkinyt yhtenäistämään unionin ulkopoliittista linjaa. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on kuitenkin asettanut EU:n turvallisuuspolitiikan testiin, pakottaen sen toimimaan aiempaa nopeammin aseavun, pakotteiden ja energiapolitiikan osalta. Samalla keskustelu EU:n roolista turvallisuusyhteisönä on voimistunut – pitäisikö unionin panostaa omaan puolustuskapasiteettiinsa vai nojata ensisijaisesti Natoon ja transatlanttiseen kumppanuuteen?

Viimeisen vuosikymmenen aikana EU:hun on luotu uusia turvallisuus- ja puolustusmekanismeja, kuten Euroopan puolustusrahasto (EDF) ja pysyvä rakenteellinen yhteistyö (PESCO). EDF tukee puolustusteknologian kehitystä ja jäsenmaiden yhteisiä hankintoja, kun taas PESCO mahdollistaa syvemmän yhteistyön muun muassa kyberpuolustuksessa, tiedustelussa ja sotilaallisessa logistiikassa. Venäjän hyökkäyksen jälkeen EU on myös lisännyt puolustuspoliittista koordinaatiota ja strategista suunnittelua, vahvistaen samalla yhteistyötään Naton kanssa. Turvatakuulauseke (SEU 42.7) on noussut aiempaa keskeisemmäksi, ja unioni pyrkii vähentämään riippuvuuttaan Yhdysvalloista sekä rakentamaan omaa turvallisuusarkkitehtuuriaan.

Selonteko painottaa, että EU:n varautumispolitiikkaa on kehitettävä kokonaisvaltaisesti, huomioiden sekä siviili- että sotilassektorit. Suomi korostaa tarvetta vahvistaa EU:n jäsenmaiden kokonaisturvallisuusajattelua ja huoltovarmuutta sekä edistää koordinoitua varautumista kaikilla politiikkasektoreilla.

Selonteko jättää kuitenkin avoimeksi Suomen laajemman strategian EU:n puolustusulottuvuuden kehittämiseksi. Aiempaa vahvempi geopoliittinen toimijuus edellyttää unionilta myös uudenlaista toimintakykyä. Koska esimerkiksi pakotepolitiikan kiristäminen tai puolustuspolitiikan suuret avaukset edellyttävät jäsenmaiden yksimielisyyttä, yksittäisten maiden irtautuminen yhteisestä linjasta on jatkuva riski. Tämä on nostanut esiin keskustelun yksimielisyysvaatimuksen ongelmista, erityisesti tilanteissa, joissa yksi tai muutama jäsenvaltio voi estää strategisesti tärkeiden päätösten tekemisen.

Kunnioittavasti

Timo Miettinen
Akatemiatutkija
Helsingin yliopisto